

Ключові слова:

адаптація першокласника; сімейне спілкування; підготовка дитини до систематичного шкільного навчання; просвітницька робота; соціальна роль учня

Галина НЕМЦ,

практичний психолог Новоград-Волинського колегіуму, Житомирська обл.

Що є пріоритетним для батьків під час підготовки до навчання в школі: уміння дитини читати чи товаришувати? Яким помилкам у підготовці дитини до майбутнього навчання може запобігти практичний психолог, налагоджуючи співпрацю з батьками першокласників ще до початку навчального року?

Співпраця практичного психолога з батьками як запорука успішної адаптації першокласника

Дошкільне дитинство — це цінність, що не залежить від майбутнього навчання дитини в школі. Це основа, на якій базується майбутнє дитини під час її навчання. Окрім того, у психічному розвитку дитини це період становлення її первинного світогляду, підпорядкування мотивів, довільної поведінки, усвідомлення свого Я, здатності до об'єктивного оцінювання себе тощо. Також це — психологічна готовність до нової соціальної ролі та до навчання в школі. Адже після приходу дитини до школи в неї виникає **нова соціальна роль**: вона стає учнем, тобто безпосереднім учасником навчально-виховного процесу.

Від того, якою буде соціальна позиція першокласника, залежить його успішність у школі. Якщо дошкільник не готовий усвідомити себе учнем, то систематичне навчання стане для нього тягарем, що поступово призведе до проблем зі здоров'ям і відповідно, до «відставання» як у початковій школі, так і у старшій.

Роль спілкування в сім'ї під час формування особистості дитини

Сім'я — структура, що **визначає майбутнє кожної людини**, формує повноцінну особистість і робить її щасливою. Батьки мають усвідомлювати, що вони виконують важливу соціальну роль, адже кожна повноцінна родина є фундаментом здорового суспільства. За словами Василя Сухомлинського: «У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростає пагін, і гілки, і квіти, і плоди».

Сім'я — це середовище, в якому дитина засвоює моделі поведінки, вчиться адекватно діяти в предметному і соціальному світах, опираючись на усталені в суспільстві форми і способи предметних операцій. Родина формує ставлення дитини до праці, оточення, навколишнього світу, суспільства, себе самої. Тому навчально-виховні заклади не можуть ефективно функціонувати без участі сім'ї, без взаємодії з батьками.

Родина вводить дитину у світ соціальних відносин. Вона є тією вічною цінністю, що **створює атмосферу психологічної захищеності** від негараздів, соціальних катаклізмів тощо. Відповідно роль сімейного спілкування під час формування особистості молодшого школяра має **визначальне значення**. адже:

- міжособистісні контакти з батьками, що виникають у ранньому дитинстві, вирізняються з-поміж будь-яких інших контактів своєю тривалістю, стійкістю і неперервністю;
- зв'язки між молодшим школярем і батьками мають різні ознаки та визначають за такими критеріями —
 - міцністю родинних почуттів;
 - спільним проживанням;
 - характером і змістом спілкування;
 - формами організації життєдіяльності (побутова праця, дозвілля тощо);

- почуття спільної батьківської любові та відповідне ставлення дитини надають спілкуванню емоційності та довіри.

Особливе завдання батьків щодо підготовки дитини до навчання в школі

Забезпечення загальної підготовленості дитини до школи — одне з основних завдань сім'ї. Воно полягає в тому, щоб сприяти нормальному фізичному розвитку дитини, опануванню нею санітарно-гігієнічних та побутових навичок, умінь самообслуговування. Вагоме місце в родинному вихованні має посідати **процес налаштування дитини на навчання у школі**, на успішну навчальну діяльність, тобто формування її психологічної готовності до навчання. Батькам слід пам'ятати, що основними під час цієї роботи мають бути засоби заохочення, а не примусу. Виховну роботу варто будувати завдяки перспективі очікування радісного дня, коли дитина стане першокласником: їй необхідно пояснювати, що навчання в школі — це тяжка праця, завдяки якій вона пізнає багато нового.

Під час підготовки дитини до школи основним завданням батьків має бути виховання в неї почуттів відповідальності, самостійності, організованості, готовності займатися навчальною діяльністю (з урахуванням її вікових особливостей) та формування в неї моральних засад. Останнє передбачає **виховання в дитини таких якостей**:

- товариськості;
- готовності ділитися чимось;
- готовності поступатися;
- готовності приходити на допомогу іншим тощо.

Батьки мають усвідомити, що навчання в школі, насамперед — це **життя в колективі однолітків**. Першокласник може бути здібним учнем, однак не мати жодного авторитету серед однокласників. Водночас взаємодія з однолітками безпосередньо впливає на становлення особистості дитини. Відсутність товаришів або невміння з ними спілкуватися дитина найгостріше переживає в підлітковому віці, хоча коренями ця проблема зазвичай сягає дошкільного і молодшого шкільного віку. Тож батьки мають потурбуватися про **розвиток у дитини навичок** встановлювати контакт і вмінь спілкуватися з однолітками.

Для першокласника життя серед однолітків у школі — новий етап. Навіть для дитини, яка відвідувала дитячий садок, життя в шкільному колективі є новим випробуванням на самостійність. Щоб підготувати до нього, **батькам необхідно пояснити першокласнику певні правила**¹. Найліпше, якщо батьки, розмовляючи з дитиною про майбутнє навчання в школі, «підведуть» її до розуміння таких правил, а не виголошуватимуть їх, як постулати. Адже правила взаємодії з однолітками, які дитина сформулювала самостійно, вона сприймає як частину власного досвіду — своє рішення, — а не нав'язану дорослими позицію.

Створені разом із батьками правила спілкування з однолітками і поведження в класі можна роздрукувати і розмістити в кімнаті дитини на видному місці, наприклад над її робочим столом. Водночас батькам не варто ставитися до цих правил, як до остаточно

визначених. Адже життя може вносити свої корективи, тож і правила можна уточнювати, доповнювати, змінювати їх пріоритетність тощо. Однак усі зміни та їх необхідність слід обговорювати з дитиною.

Робота практичного психолога з батьками майбутнього першокласника

Нині для успішного виховання в родині батькам, насамперед, потрібні знання з психології. **Психологічна просвіта надає можливість** збагнути певні закономірності розвитку дитини, специфіку проявів цих закономірностей у різні вікові періоди; зрозуміти індивідуальність дитини, з'ясувати психологічний зміст помилок, труднощів під час виховання.

Під час просвітницької роботи з батьками, які готують своїх дітей до навчання у школі, фахівець має пояснити їм, що дошкільнику не слід влаштовувати «школу» вдома.

Дитина має нормально харчуватися, багато рухатися, загартовуватися, дотримуватися режиму дня, а насамперед **gratis: самостійно і разом з батьками**. Це сприятиме зміцненню її фізичного здоров'я, підготує до нових життєвих умов і забезпечить оптимальне середовище для її розвитку.

Дорослим не можна залякувати дитину навчанням або школою: «Ось підеш до школи, тоді й побачиш...». Навпаки, варто повторювати їй, що в школі цікаво, і перед нею відкриються нові можливості для пізнання світу.

Батьки мають усвідомлювати, як їм варто організувати і здійснювати підготовку дитини до вступу в школу. Також практичний психолог має пояснити, які труднощі можуть спіткати дорослих на цьому шляху.

Особливості підготовки дитини до навчання

Серед належних умов, які сім'я створює для загального розвитку дитини, важливе місце посідає **любов і повага батьків**. Адже саме вони мають постійно проявляти свою підтримку, заохочувати дитину до нових досягнень, зважати на її рішення.

Щоб спонукати дитину займатися малюванням, ліпленням, аплікацією тощо, її варто хвалити за успіхи. Також сприяє її естетичному й інтелектуальному розвитку спільне з дорослими відвідування музеїв, театрів, виставок тощо. Батькам варто постійно **займатися інтелектуальним розвитком дитини, як-от:**

- читати їй казки, вірші, оповідання;
- вивчати пісні;
- разом слухати музику й дивитися дитячі фільми;
- влаштовувати спільні ігри, під час яких учити її дотримуватися правил.

Тож психологічно готувати дитину до системного шкільного навчання варто, **розкриваючи перед нею радісний світ пізнання** і виховуючи почуття терпимості, поваги, любові, милосердя, товариськості тощо.

Труднощі підготовки дитини до навчання

Іноді під час підготовки до систематичного шкільного навчання батьки припускаються помилок. Тому практичному психологу варто надати їм поради щодо дій у суперечливих ситуаціях, коли дорослі сумніваються, як їм вчинити. Також у пригоді батькам стануть рекомендації, які дадуть змогу запобігти виникненню таких труднощів.

Батьки не мають:

- пускати підготовку дитини до школи на самоплив;
- ігнорувати бажання дитини вчитися читати, писати, рахувати;
- формувати занижену самооцінку дитини, комплекс неповноцінності;
- підкреслювати інфантильність дитини, щоб вона постійно відчувала залежність від батьків;
- постійно піклуватися про дитину, відбираючи в неї можливість виявляти самостійність;
- бути байдужими до шкільного життя дитини;
- змінювати режим дня дитини, наприклад, позбавляти її денного сну, довгих прогулянок, ігор тощо;
- оцінювати все, що робить дитина так, як оцінюють діяльність учня;
- «проходити» з дитиною навчальну програму першого класу, примусово замінюючи її гру навчанням.

Натомість батьки мають:

- прищепити дитині інтерес до пізнання навколишнього світу, навчити її спостерігати, осмислювати побачене і почуте, цінувати час;
- підтримувати дитину під час долаття нею труднощів, планування дій;
- навчити дитину слухати і чути оточення, поважати думки інших;
- допомогти дитині зрозуміти, що її бажання варто узгоджувати з бажаннями інших;

- показати, як можна реально оцінювати власні дії та досягнення;
- розширювати світогляд дитини, її знання про довкілля, які вона засвоїла під час сімейних подорожей, бесід, домашніх занять, читання книжок тощо;
- вивчити з дитиною адресу її проживання і розповідь про сім'ю — прізвища та імена батьків, їхні професії, чим вони займаються на роботі, — рідне місто, явища природи (пори року, їх послідовність, місяці кожної пори року), дні тижня тощо;
- навчити дитину слухати, перш ніж читати. Оскільки насамперед вона має вміти аналізувати звукову складову слова.

Отже, розмова практичного психолога з батьками щодо підготовки дитини до систематичного шкільного навчання має бути спокійною, поради і рекомендації — доброзичливими, щирими. Таке ставлення **забезпечить конструктивність співпраці** фахівця з батьками протягом всього навчання їхньої дитини у школі.

Орієнтовні правила для першокласника

- Не забирай чужого і свого не віддавай.
- Попросили — дай, намагаються відібрати — захищай.
- Не бийся, навіть якщо тебе провокують.
- Кличуть гратися — йди, не кличуть — запитай дозволу гратися разом.
- Грайся чесно, дотримуйся правил і не підводь своїх товаришів.
- Нікого не дражни.
- Не ябедничай і не наговорюй ні на кого.
- Намагайся бути акуратним.
- Частіше говори: «Давай дружити!», «Давай гратися разом!», «Давай разом підемо додому» тощо.
- Не канюч, нічого не випрошуй, зокрема оцінки.
- Не плач через оцінки. Не сперечайся через них із вчителем і не ображайся на нього.
- Намагайся все робити вчасно й уявляй хороші результати. Вони обов'язково в тебе будуть.
- Пам'ятай, що ти не кращий за всіх інших і не гірший за них. Ти — неповторний — для самого себе, друзів, батьків і вчителів!

